

***Aulacaspis rosae* Bouche - qızılgül çanaqlı yastıcanın entomofaqları**

Aparılan tədqiqatlar nəticəsində bu çanaqlı yastıcanın parazitləri M.N. Nikolskaya, V.A.Yasnoşun(1966), V.A.Yasnoşun (1978, 1995) təyinat cədvəlinə əsasən müəyyənləşdirilmişdir: *Aphytis proclia* Walker, *Aphytis mytilaspidis* Le Baron., *Pterotrix macropedicellata* (Malas), *Encarsia fasciata* (Malen), *Aspidiotiphagus citrinus* Graw.

Çanaqlı yastıca üzərində *Aphytis* cinsindən 2 növ parazit *Aphytis proclia*, *A. mytilaspidis* parazitlik edir. Hər 2 növ parazit ektoparazitdir. Yumurtalar yastıcanın bədəni üzərində, çanağın altında qoyulur. 8 - 10 günlük embrional inkişafdan sonra sürfələr çıxırlar. Sürfələr yastıcaların bədən möhtəviyyatı ilə qidalanaraq inkişaf edirlər. Sürfələr bir neçə dəfə qabıq dəyişdikdən sonra puplaşırlar. Sürfənin arxa tərəfində olan ekskrementlər (mekoniyalar) müxtəlif sayda, müxtəlif rəngdə olurlar. Hər bir növ üçün spesifikdir.

Aphytis proclia çoxsaylıdır, II yaşlı sürfələrin və yetkin dişilərin bədəni üzərində yetkin sürfə mərhələsində qışlayır. Qışlamış fərdlər mayın II-III ongünlüyündə üçürlər. Çanaqlı yastıcanın 1 nəslə üzərində 2 nəsil verir. İl ərzində Lənkəran rayonunda 4 nəsil verirlər. Çanaqlı yastıcanın say tənzimində müəyyən rol oynayırlar. 2014ci ildə qışlamış yastıcaların bu parazitlə yoluxma faizi 28-35% olmuşdur.

Aphytis mytilaspidis polifaqdır. Əksər çanaqlı yastıcaları yoluxdurduğu üçün çox da böyük rol oynamır. II yaşlı sürfələri və yetkin dişiləri yoluxdurur. Sürfə mərhələsində qışlayır. 2014-ci ildə bu yastıcanın qış nəslinin bu parazitlə yoluxma faizi 12-15% olmuşdur.

Pterotrix macropedicellata azsaylıdır. Bu növ monofaq parazitdir, yalnız bu çanaqlı yastıcada parazitlik edir. 2014ci ildə qışlamış yastıcaların parazitlə yoluxma faizi 18 % olmuşdur.

Aspidiotiphagus citrinus çoxsaylıdır. Çanaqlı yastıcaların say tənzimində müəyyən rol oynayırlar. 2014-ci ilin nəticələrinə əsasən mayda çanaqlı yastıcaların bu parazitlə yoluxması 38% olmuşdur. Polifaq olmasına baxmayaraq bir çox çanaqlı yastıcaların say tənzimində

müəyyən rol oynayır. *A.citrinus* daxili parazitdir, parazit çanaqlı yastıcanın bədənini tərk etdikdən sonra yastıcanın “kapsulası” qalır. Uçuş dəliyi bədənün ön-qismən geniş hissəsindədir. Çanaqlı yastıcanın 1 nəsli üzərində bu parazitın 2 nəsli inkişaf edir.

Encarsia fasciata kiçik sürfə mərhələsində qışlayır. Qışda yığılmış materiallarda yetkin dişi fərdlərin daxilində bu parazitın xırda sürfələrini görmək mümkündür. Azsaylıdır, zərərvericinin say tənzimində az rol oynayır. Parazitın qışlamış nəsli mayın sonunda uçar.

Beləliklə, Azərbaycanda qızılgül çanaqlı yastıca geniş yayılmışdır. Bu zərərverici oliqofaq olsa da, qızılgülə bəzən çox böyük zərər verir. Zərərvericinin say tənzimində 5 növ parazitın rolu müəyyənləşdirilmişdir. Ektoparazitlər - *Aphytis proclia* və endoparazitlər - *Aspidiotiphagus citrinus* çoxsaylı olub, bu zərərvericinin sayının aşağı düşməsində müəyyən rol oynayırlar.